

Міністерство освіти і науки України  
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

## **ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ**

Методичні рекомендації з організації  
семінарських занять і самостійної роботи з курсу для здобувачів вищої освіти  
другого (магістерського) рівня освітніх програм «Інженерія програмного  
забезпечення», «Кібернетика та захист інформації», «Комп'ютерна інженерія»,  
«Комп'ютеризовані системи управління та автоматика»

*Електронний ресурс*

**Рецензенти:**

**Олена Кравченко** – д. і. н., проф. кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця;

**Ольга Городиська** – к. ф. н., доц., зав. кафедри філософії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна  
(протокол № 6 від 27 березня 2026 року)*

- Г 54      **Глобальні проблеми сучасності : методичні рекомендації з організації семінарських занять і самостійної роботи з курсу для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освітніх програм «Інженерія програмного забезпечення», «Кібернетика та захист інформації», «Комп'ютерна інженерія», «Комп'ютеризовані системи управління та автоматика» [Електронний ресурс] / уклад. В. П. Потоцький. – Харків, 2026. – (PDF 49 с.)**

Для здобувачів вищої освіти Навчально-наукового інституту комп'ютерних наук та штучного інтелекту за спеціальностями F2(121) «Інженерія програмного забезпечення», F5(125) «Кібербезпека та захист інформації», F7(123) «Комп'ютерна інженерія», G7(174) «Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка».

Методичні рекомендації містять поради щодо організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Глобальні проблеми сучасності».

**УДК 94(477) (075,8)**

© Харківський національний університет  
імені В. Н. Каразіна, 2026

© Потоцький В. П., уклад., 2026

## ЗМІСТ

Вступ

Мета і завдання курсу «Глобальні проблеми сучасності»

Особливості організації семінарських занять. Критерії оцінювання

Плани семінарських занять і методичні рекомендації до підготовки

Тема 1. Різновиди глобальних проблем сучасності

Тема 2. Глобальна загроза природної катастрофи

Тема 3. Оцінка глобальних ризиків експертним співтовариством

Тема 4. Сучасні економічні проблеми, що мають глобальний характер

Тема 5. Глобальні проблеми у довкіллі

Тема 6. Світові геополітичні тенденції

Тема 7. Головні виклики в соціальній сфері

Тема 8. Глобальні проблеми, пов'язані із розвитком науки і технологій

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи

Тестова робота: методичні рекомендації і критерії оцінювання

Методичні рекомендації для підготовки до заліку

Список використаної літератури

## ВСТУП

Глобальні ризики – це реальні або потенціальні загрози, що є наслідками діяльності громадських структур, організацій та політичних установ. Вони являють собою головне джерело соціальної нестабільності у світі. Запропонований курс передбачає вивчення глобальних проблем сучасності, таких як проблема бідності, демографічна проблема, проблема екології, розповсюдження ядерної зброї, міжнародний тероризм. В цьому контексті вивчаються й сучасні українські реалії. У межах курсу розглянуто основні положення вчення про глобальні проблеми сучасності – глобалістику, предметом вивчення якої є основні соціоприродні процеси, що визначають характер розвитку планети загалом.

Навчальна дисципліна «Глобальні проблеми сучасності» є обов'язковою складовою професійного циклу підготовки другого (магістерського) рівня освіти зі спеціальності 122 – Комп'ютерні науки, освітньої програми «Комп'ютерні науки та інформаційні технології»; спеціальності 123 – Комп'ютерна інженерія, освітньої програми «Комп'ютерна інженерія»; спеціальності 125 – Кібербезпека, освітньої програми «Безпека інформаційних і комунікаційних систем»; спеціальності 151 – Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології, освітньої програми – «Комп'ютеризовані системи автоматизації та управління». Програма навчальної дисципліни складається з восьми тем, які висвітлюють географічний, культурний, політичний зміст поняття «Глобальний світ», та акцентують увагу на його проблемах, що мають найбільшу актуальність на сучасному етапі.

Структура методичних рекомендацій до семінарських занять відповідає програмі навчальної дисципліни «Глобальні проблеми сучасності». Подано анотований зміст лекцій, план семінарських занять, систему оцінювання сформованих компетентностей. За темами семінарських занять подано завдання, питання до обговорення та теми аналітичних доповідей, рекомендовану літературу.

**Метою** викладання навчальної дисципліни є поглиблення знань студентів проглобальні проблеми та виклики сучасного світу, ознайомлення з основними тенденціями сучасної глобалістики, оволодіння методами роботи з джерелами та науковою літературою.

Основними завданнями вивчення дисципліни є визначення ролі глобалістики в системі соціально-гуманітарних наук; ознайомлення з основами традиційної та модерної історіографії; висвітлення найважливіших дискусійних проблем; оволодіння сучасними засобами вивчення доступних джерел та наукових публікацій, прийомами їх аналізу та здобуття на цій основі практичних навичок для оцінки поточних суспільних процесів та явищ.

За результатами навчання студент повинен **знати** принципи періодизації сучасної історії та її основні етапи; основні поняття та терміни; особливості соціально-економічних, політичних, культурних процесів розвитку сучасного світу на різних етапах; діяльність видатних осіб, політиків, економістів, політичних партій, державних утворень, що існують в наш час; сучасні теорії та методологічні підходи для аналізу глобального суспільства. Здійснювати політичний огляд міжнародних подій та виявляти проблеми в міжнародних відносинах. **Вміти** аналізувати історико-політичні та суспільно-політичні процеси, події, факти; брати участь у дискусіях на актуальні теми; користуватися категорійно-понятійним апаратом сучасної гуманітарної науки, джерелами та науковою літературою; застосовувати знання з глобалістики у процесі розв'язання професійних завдань. Аналізувати геополітичне та геоекономічне положення окремих держав та виявляти їх головні інтереси.

## **ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.**

### **КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.**

Оцінювання сформованих компетентностей здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають поточне та підсумкове оцінювання знань студентів. Поточний контроль застосовується з метою перевірки основних результатів навчання. Маються на увазі знання та навички, отримані на лекціях, семінарських заняттях, а також під час самостійного опрацювання матеріалу. Підсумковий контроль проводиться у вигляді письмової залікової роботи. Це можуть бути відповіді на тестові завдання або на запитання, що містяться у білеті до заліку.

Робота під час семінарського заняття полягає у самостійному вивченні студентами окремих питань і цілих тематичних розділів лекційного курсу з подальшою підготовкою усних повідомлень та доповідей, або підготовці рефератів, презентацій, есе тощо. Семінари мають за мету розвивати творчу самостійність студентів, заохочувати їх інтерес до наукових досліджень та до втілення отриманих знань на практиці. Під час семінарських занять студенти належним чином опановують категоріальний апарат й набувають необхідні навички щодо оформлення наукових робіт. Крім того, вони здобувають досвід викладу матеріалу в усній та письмовій формі.

Завдання семінарського заняття: закріплення і подальше поглиблення знань з навчальної дисципліни; формування навичок постановки проблеми і пошуків її вирішення; оволодіння мистецтвом аргументації власної точки зору; вміння коректно вести дискусію; демонстрація досягнутого рівня теоретичної підготовки; опанування навичок самостійної роботи з фаховою літературою.

У межах дисципліни «Глобальні проблеми сучасності» з метою опанування студентами навчальних завдань семінарські заняття проводяться за окремо взятими темами. Структурно програма дисципліни складається з 8 тем. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються в електронний журнал. Вони враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Під час семінарських занять оцінюються: розуміння студентом актуальності проблеми, що розглядається; вміння лаконічно сформулювати її сутність; розуміння стану вивчення даного питання і знання головних наукових концепцій; вміння здійснювати порівняльний аналіз, узагальнювати матеріал та робити обґрунтовані висновки; наявність аргументованої власної позиції щодо проблемних моментів; самостійність мислення і творчий підхід; своєчасність виконання завдань, коректність оформлення робіт, дотримання академічного стилю.

### **Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:**

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

Ваговий бал – 5. Максимальна кількість за усі виступи:  $5 \times 8 = 40$  балів.

5 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання.

4 бали – логічний виступ, інформаційно повний, продуманий.

3 бали – частковий виступ за темою з порушеннями параметрів красномовства.

2 бали – формальний виступ зі значною кількістю фактичних помилок.

1 бал – формальний, короткий виступ, що не відповідає контексту питання.

# ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ

## Тема 1. Різновиди глобальних проблем сучасності.

### План заняття.

1. Визначення поняття «глобальних проблем» або «глобальних ризиків».
2. Основні цивілізаційні та геополітичні теорії.
3. Глобальні небезпеки природного характеру.
4. Головні ризики антропогенного характеру.

### Література.

1. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство [пер. з англ.]. К.: Києво-Могилянська академія, 2006. 203 с.
2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV – XVIII ст. / Пер. з франц. Григорія Філіпчука. Т.1. К.: Основи, 1997. 585 с.
3. Глобальні проблеми. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
4. Глобальні проблеми людства. Політична енциклопедія; редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. 146 с.
5. Кайку М. Майбутнє розуму [пер. з англ. А. Кам'янець]. Львів: Літопис, 2017. 408 с.
6. Книш М. М. Політико-географічна глобалістика. Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2014.
7. Олійник Я. Глобальні проблеми людства: контексти виникнення. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2006. № 38. С. 3-4.
8. Рижак Л. Філософія сталого розвитку людства : навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 518 с.
9. Сербіна Н. Динаміка розвитку цивілізацій в умовах глобалізації. *Міжнародні відносини*. 2013. № 1. С. 29-33.

10. Шепелєв М. А. Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку: монографія / М. А. Шепелєв. К.: Генеза, 2004. 512 с.
11. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. В. Циба. К.: Наш формат, 2017. 488 с.
12. Фрідмен Т. Лексус і оливкове дерево. Зрозуміти глобалізацію. Львів: Світоч, 2004. 186 с.
13. Фукуяма Ф. Великий Крах: Людська природа і відновлення соціального порядку. Львів: Кальварія, 2005. 376 с.

### **Методичні рекомендації.**

**До питання 1:** Назвіть відомі вам визначення понять «глобалізм», «глобалізація», «глобальні проблеми». Сформулюйте оптимальне, на ваш погляд, визначення концепту «глобальні проблеми сучасного світу». Акцентуйте увагу на тому, чим локальні небезпеки відрізняються від глобальних. Поясніть, чи є тотожними поняття «глобальна проблема» та «глобальний ризик». Розкрийте поняття «суспільство ризику» згідно концепції Ульріха Бека. Розкажіть, які суспільствознавчі науки вивчають існуючі або потенціальні ризики.

**До питання 2:** Розкажіть про прояви глобалізації у політиці, економіці, культурі. Охарактеризуйте моделі глобального простору У. Бека та Г. Терборна, концепції глобалізації Дж. Стігліца, Е. Гідденса та Л. Склера. Опишіть цивілізаційні теорії Е. Валлерстайна, Дж. Аррігі та С. Гантінгтона. Охарактеризуйте «цикли гегемонії» в історії світ-економіки. Назвіть варіанти еволюції світ-економіки по завершенні «заключної кризи» гегемонії США згідно прогнозів І. Валлерстайна та Дж. Аррігі. Приділіть увагу особливостям бачення С. Гантінгтоном майбутнього України. Розкрийте сутність основних геополітичних теорій: «сухопутної» та «морської» влади А. Мехена, «життєвого простору» Ф. Ратцеля та К. Хаусхофера, «географічної вісі історії» Х. Маккіндера, «стратегічного стримування» Н. Дж. Спайкмена, «великої

шахівниці» З. Бжезінського, «кінця історії» Ф. Фукуями, «євразійства» М. Трубецького та Л. Гумільова.

**До питання 3:** Охарактеризуйте ступень вірогідності глобальної природної катастрофи. Окресліть коло можливих природних ризиків, що мають максимально руйнівний потенціал. Проведіть аналіз щодо небезпечності кожного з них для всієї планети та людства. Вкажіть, які природні загрози не є глобальними? До яких природних ризиків людство є технологічно підготовленим, а до яких – ні? Чи існують механізми попередження щодо подібних масштабних загроз?

**До питання 4:** Назвіть глобальні проблеми сучасності, що на вашу думку, мають антропогенний характер. Спробуйте об'єднати їх у кілька блоків у відповідності до певних критеріїв. Поясніть, чому антропогенні ризики становлять абсолютну більшість існуючих сьогодні загроз. Висловіть власну думку стосовно розвитку науки та технічного прогресу як факторів, що напряду впливають на збільшення або зменшення глобальних викликів.

### **Питання для дискусії.**

1. Чи можна говорити зараз про крах проекту глобалізації?
2. Чи мав рацію Ф. Фукуяма коли на початку 90-х років XX століття заявив про «кінець історії»?
3. Чи можна впевнено заявити про те, що глобальна катастрофа природного характеру у найближчому майбутньому не загрожує людству?
4. Чи можна погодитися з твердженням, що головну загрозу для планети становить саме людина?

## **Тема 2. Глобальна загроза природної катастрофи.**

### **План заняття.**

1. Виверження супер-вулканів.
2. Падіння астероїдів і метеоритів.
3. Космічні гамма-сплохи.

## **Література.**

1. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / За ред. В.Г. Цапка. 4-те вид., перероб і доп. К.: Знання, 2006. 397 с.
2. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб./ За ред.. Є.П. Желібо. 6-е вид. К.: Каравела, 2010. 344 с.
3. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с.
4. Розенлунд М. Погода, яка змінила світ. Львів : Видавництво Анетти Антоненко; Київ : Ніка-Центр, 2021. 224 с.
5. Холошин І.В. Педагогічна геоінформатика. Ч.1. Дистанційне зондування Землі: навчальний посібник. Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2013. 224 с.
6. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навч. посібник. Львів: Бескид Біт, 2005. 304 с.

**До питання 1:** Розкажіть, чим відрізняються супер-вулкани від звичайних вулканів. Назвіть відомі вам вулкани й оцініть ступень їхньої небезпеки у відповідності до розміру, місця розташування, циклічності виверження. Поясніть, у чому полягає глобальна загроза людству від подібної природної катастрофи на конкретних прикладах. Розкажіть про історію виверження супер-вулкану Тоба на індонезійському острові Суматра, що сталося близько 74 тисяч років тому й поставило людство на межу зникнення. Оцініть ступень небезпеки супер-вулкану Йеллоустоун для Американського континенту та планети взагалі. Зверніть увагу на технологічні заходи, що на сьогоднішній день дозволяють попередити про небезпеку.

**До питання 2:** Розкажіть про утворення метеоритів та астероїдів у космосі. Поясніть, в чому полягає небезпека від падіння гігантських астероїдів на Землю. Розкажіть про наслідки падіння гігантського астероїда, від якого залишився велетенський кратер Чуксулуб на півострові Юкатан. Зверніть увагу на прогнози щодо вірогідності падіння подібного за масштабами астероїда на земельну

поверхню. Якою є циклічність падіння гігантських астероїдів? Скажіть свою думку, чи володіє наша цивілізація технічними засобами моніторингу та попередження відносно пересування супер-астероїдів у космосі. Розкажіть про відомі вам падіння метеоритів, в чому полягає їх загроза для населення нашої планети.

**До питання 3:** Розкажіть про масштабні космічні енергетичні викиди вибухового характеру, що можуть відбутися у віддалених галактиках. Яку загрозу людству вони несуть? У чому полягає специфіка даної небезпеки? Дайте відповідь на запитання щодо імовірності подібних гала-сполохів у найближчій чи віддаленій перспективі. Як ви вважаєте: чи є в людства механізми відслідковування та попередження подібного ризику?

### **Питання для дискусії.**

1. Чи може сучасна техногенна цивілізація вижити і зберегти більшість свого потенціалу після виверження супер-вулкану?
2. Чи можуть спрямовані на протидію астероїдам космічні прилади стати загрозою для планети Земля?

### **Тема 3. Оцінка глобальних ризиків експертним співтовариством.**

#### **План заняття.**

1. Міжнародний економічний форум у Давосі як площадка для визначення глобальних ризиків.
2. Критерії оцінки потенціальної небезпеки.
3. Основні проблеми людства в перші роки моніторингу (2008-2010).
4. Динаміка глобальних ризиків у другому десятилітті XXI ст.
5. Динаміка глобальних ризиків у третьому десятилітті XXI ст.

#### **Література.**

1. 17 цілей сталого розвитку – відлік часу пішов [Електронний ресурс]. – URL: <http://ecoclubua.com/2016/01/17-tsilej-staloho-rozvytku/>.

2. Войцицький А. П. Нормування антропогенного навантаження на природне середовище : навч. посібник. Київ: Генеза, 2005. 278 с.
3. Гродзинський М. Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень. Київ: Ліней, 1995. 224 с.
4. Довгаль О. А. Інноваційна економіка : навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 156 с.
5. Коппель О. А. Міжнародні системи. Світова політика. Київ : ФАДА, ЛТД. 2001. 224 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки): підручник / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губернський та ін. Київ: Либідь, 2001. 621 с.
7. Міжнародні економічні відносини : підручник / [кол. авт.]; за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464 с.
8. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. Київ: Знання, 2007. 595 с.
9. Соколенко С. Глобалізація і економіка України. К.: Логос, 1999. 566 с.
10. Шамраєва В. М. Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи: підручник. Харків: Вид-во ХАР РІ НАДУ «Магістр», 2014. 160 с.
11. Шамраєва В. М. Міжнародні відносини та зовнішня політика. Ч. І. Історія дипломатії: навчальний посібник. Харків: Фактор, 2012. 112 с.

**До питання 1:** Коротко розкажіть про історію щорічного Всесвітнього економічного форуму в Давосі (Швейцарія). Окресліть коло питань, що на ньому розглядаються. Поясніть специфіку даної дискусійної площадки, зверніть увагу на рівень гостей, що запрошуюються. Окремо акцентуйте увагу на доповіді, що присвячена глобальним ризикам. З якого року подібна доповідь лунає в межах міжнародного форуму, хто її готує, на яку аудиторію вона розрахована?

**До питання 2:** Охарактеризуйте структуру щорічної доповіді про глобальні ризики. Назвіть сфери життя та діяльності людства, що потрапили у фокус уваги експертного співтовариства. Укажіть на головні критерії оцінювання ризиків. Які чинники враховуються експертами? Поясніть розподіл на короткотермінові та довготермінові ризики, що з'явився в останньому десятиріччі.

**До питання 3:** Назвіть головні ризики, що були озвучені на міжнародному форумі в Давосі протягом 2008 – 2010 рр. Зверніть увагу на специфіку окреслених загроз, спробуйте надати їй пояснення. Простежте динаміку змін у списку ризиків після початку світової економічної кризи 2008-2010 років. Зробіть висновки щодо точності прогнозувань експертів, виділіть головні тенденції.

**До питання 4:** Вибірково назвіть ризики, що були озвучені на міжнародному форумі в Давосі протягом 2010 – 2020 рр. Поясніть ваш вибір: чи можна назвати дані ризики характерними саме до цього десятиріччя? Зверніть увагу на поступову зміну списку потенційних загроз: відхід від переважно економічного спрямування до соціального, екологічного та військово-технічного. Назвіть нові ризики, що вперше привертають до себе увагу експертів. Розкажіть про появу у переліку ризиків додаткових пунктів (більше п'яти). Чому, на вашу думку, в них з'явилася необхідність? Чи пов'язано це із зростанням ролі цифрових технологій у нашому житті? Покажіть, як події в Україні впливали на зміни в списку ризиків.

**До питання 5:** Вибірково назвіть ризики, що були озвучені на міжнародному форумі в Давосі протягом 2020 – 2025 рр. Поясніть ваш вибір: чи повторюються небезпеки в перші роки нового десятиріччя? Зверніть увагу на загострення екологічної повістки, з чим це може бути пов'язано? Розкажіть, як відобразилася на реєстрі глобальних загроз пандемія Covid 19. На протязі якого періоду тема охорони здоров'я і протидії інфекційним захворювань залишалася актуальною? Охарактеризуйте структурні зміни доповіді про ризики, що набула поширення саме в ці роки. Чому, на вашу думку, знадобилося впроваджувати в опитування нові категорії «ризики найближчих 3-5 років» та «ризики

найближчих 10 років»? Акцентуйте особливу увагу на проблемах кібербезпеки, захисту інформації, особистих даних тощо. Поясніть, наскільки загальною є тенденція щодо збільшення саме цієї тематики.

### **Питання для дискусії.**

1. Чи можливі появи нових престижних площадок, альтернативних міжнародному економічному форуму в Давосі?
2. Чому кількість експертів, які готують список ризиків для форуму, постійно збільшується?
3. Як можна оцінити правильність прогнозів Давоського форуму за останні чверть століття?

## **Тема 4. Сучасні економічні проблеми, що мають глобальний характер.**

### **План заняття.**

1. Глобальна фінансова криза.
2. Загроза суверенних дефолтів.
3. Загроза глобальним каналам постачання та міжнародної торгівлі.
4. Економічне (торгівельне) протистояння між державами.
5. Майнове розшарування, безробіття, міграційні кризи.

### **Література.**

1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевности [пер. з англ. А. Марчинського]. К.: Критика, 2013. 176 с.
2. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: навч. посібник / В. М. Бебик [та ін.]. К.: Ун-т «Україна», 2006. 208 с.
3. Білецький М. І. Соціальна географія: навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 468 с.
4. Блій де. Г. Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій. Київ: Либідь, 2004. 740 с.
5. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник / А. П. Голіков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. К.: Либідь, 1996. С. 292-314.

6. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств : Дороговкази в майбутнє: доповідь Римському клубові / Б. Гаврилишин ; [упорядн. В. Рубцов ; 3-тє вид., доп.]. К. : ПУЛЬСАРИ, 2009. 248 с.
7. Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку [пер. з англ.]. Львів: Кальварія, 2006. 473 с.
8. Гелд Д. Глобалізація/антиглобалізація / Д. Гелд, Е. Мак-Грю. К : КІС, 2004. 180 с.
9. Дейлі Г. Поза зростанням: економічна стратегія сталого розвитку / пер. з англ. Київ: Інтелсфера, 2002.
10. Компанієць В. В. Управління розвитком соціально-економічних систем у духовно-моральному та соціокультурному вимірі: монографія. Харків:УкрДАЗТ, 2011. Ч. I. 305 с.
11. Книш М. М. Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) : навч. посібник / М. М. Книш, О. І. Мамчур. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 368 с.
12. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти : довідник / [наук. ред. У. Я. Садова]. Львів: ІРД НАН України, 2009. 228 с.
13. Резнікова Н. В. Глобальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин : навч. посіб. Київ: Консультант, 2017. 539 с.

**До питання 1:** Розкажіть про причини глобальних фінансових криз. Наскільки це явище можна вважати закономірним? Чи всім типам економічних систем притаманні злети і падіння? Простежте зв'язок між процесами глобалізації та пропорційним збільшенням руйнівних процесів, що приносять нові фінансові кризи. Назвіть найбільш масштабні світові економічні кризи ХХ – початку ХХІ ст. Надайте характеристику «Великої депресії» 1929 – 1933 рр. та «Паливної кризи» 1975 – 1979 рр. Розкажіть про великі економічні кризи часів глобалізації (1998 р., 2008 – 2010 рр., 2018 – 2019 рр.).

**До питання 2:** Розкрийте поняття «суверенний дефолт». Поясніть, за яких обставин він виникає і чим загрожує окремій країні або цілому регіону.

Спробуйте дати характеристику бюджетної кризи. Зверніть увагу на ті сфери економіки, де утворюються так звані «мільні бульбашки». Які ризики для суспільства несуть в собі дані процеси? На прикладі аргентинської кризи 1999 року покажіть всю небезпеку дефолту для населення окремої держави. Докладно зупиніться на глобальній фінансовій кризі 2008-2010 років. Укажіть, які країни тоді оголосили тоді дефолт, а які опинилися на межі оголошення дефолту. Укажіть на причини кризи Єврозони та окресліть її наслідки. Зробіть належний акцент на надзвичайних заходах, що вживалися керівництвом Євросоюзу для виходу з даної кризи.

**До питання 3:** Розкажіть про засоби здійснення міжнародних торгівельних поставок у минулому та у теперішній час. Окресліть головне коло загроз для каналів постачання. Поясніть, чому морські шляхи залишаються найбільш значущими у міжнародній торгівлі. На прикладі руйнівного цунамі, що на початку 2005 року прокотилося узбережжям Індійського океану, поясніть про вразливість морських шляхів сполучення. Зверніть увагу на ризики транспортування вантажів акваторією Червоного моря, пов'язані з діяльністю сомалійських піратів, а пізнішу військовою активністю єменських хуситів. Спробуйте запропонувати альтернативні варіанти для налагодження постійного і, головне, небезпечного обміну товарами між різними країнами сучасного світу.

**До питання 4:** Наведіть приклади економічних або торгівельних «війн» в історії людства. Скажіть, коли вони переходили в гарячу стадію протистояння, а коли все вирішувалося порозумінням. Назвіть відомі вам приклади економічних «війн», що є актуальними в наш час. Висловіть власну думку з приводу того, чи існує зв'язок (або протиріччя) між створенням глобальної економіки та продовженням торгівельних «війн». Розкажіть про механізми економічного протистояння між державами, наскільки суспільство може відчувати ці конфлікти.

**До питання 5:** Розкрийте головні причини соціального розшарування в сучасному світі. Поясніть, чи людству вдається подолати соціальну нерівність, чи вона, навпаки, лише поглиблюється? Дайте відповідь на питання: яким чином

глобальні економічні кризи впливають на соціальні процеси у країнах із ринковою економікою? Чи існують певні державні механізми для запобігання соціального розшарування? Окремо поясніть причини збільшення або зменшення безробіття в сучасних умовах. Як на проблему зайнятості вплинула пандемія Covid 19 й карантинні обмеження? Які нові форми самозайнятості з'явилися в останні роки завдяки розширенню цифрових технологій та кіберпростору? Висловіть власну думку стосовно зв'язку між економічними проблемами в окремих країнах та розростанням міграційної кризи в глобальних масштабах.

### **Питання для дискусії.**

1. Чи можливі періодичні кризи в умовах планової економіки?
2. В чому полягала загроза від суверенних дефолтів окремих держав для Європейського Союзу в цілому?
3. Що заважає налагодити міжнародну торгівлю за допомогою переважно авіаційного або залізничного транспорту?
4. Чи є торгівельна «війна» запобіжником справжнього збройного конфлікту, чи вона скоріше виступає як його головна причина?
5. Чи сприяє технічний прогрес подоланню подальшого соціального розшарування в світі?

## **Тема 5. Глобальні проблеми у довкіллі.**

### **План заняття.**

1. Проблема глобального потепління.
2. Проблема глобального похолодання.
3. Забруднення екосистеми.
4. Стихійні лиха.
5. Загроза втрати біорізноманіття.

### **Література.**

1. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (переклад українською мовою). Київ: Авалон, 1998. 52 с.
2. Глобальне потепління. Міф? Реальність? [Електронний ресурс]. – URL: [http://ekokit.blogspot.com/2015/03/blog-post\\_14.html](http://ekokit.blogspot.com/2015/03/blog-post_14.html)
3. Екологія біорізноманіття : підручник / А. В. Яцик, Ю. М. Грищенко, А. Ю. Якимчук, І. А. Пашенюк ; за ред. А. В. Яцика. Київ: Генеза, 2013. 408 с.
4. Загроза зникнення тварин [Електронний ресурс]. – URL: [https://tsn.ua/nauka\\_it/pid-zagrozoju-zniknennya-opinilasya-p-yata-chastina-tvarin-i-roslin-zemli.html](https://tsn.ua/nauka_it/pid-zagrozoju-zniknennya-opinilasya-p-yata-chastina-tvarin-i-roslin-zemli.html)
5. Кисельов М. М. Біологічна етика в системі практичної філософії. *Практична філософія*. 2000. № 1. С. 166-174.
6. Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та / або опустелювання [Електронний ресурс]. – URL: <https://menr.gov.ua/content/konvenciya-oon-pro-borotbu-z-opustelyuvannyam-u-tihkrainah-shcho-poterpayut-vid-seryoznoi-posuhi-taabo-opustelyuvannya.htm>
7. Конвенції про біологічне різноманіття Нагоя, Японія, 18-29 жовтня 2010 [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.cbd.int/>><http://www.cbd.int/>.
8. Максименко Н. В. Загальна метеорологія та кліматологія: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 256 с.
9. Максименко Н. В. Нормування антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище: підручник для студентів екологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Н. В. Максименко, О. Г. Владимірова, А. Ю. Шевченко, Е. О. Кочанов. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 68-79.
10. Новоторов О. С. Економіка землегосподарювання: теорія, методологія / О. С. Новоторов; за ред. акад. Б. М. Данилишина / РВПС України. Київ: ТОВ «ДКС центр», 2009. 628. с.
11. Озонові діри. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.sciencedebate2008.com/ozone-hole-causes/>

12. Паньків З. П. Земельні ресурси: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 272 с.

13. Проблема вирубки лісів. Непередбачувані наслідки [Електронний ресурс]. – URL: <http://jak.magey.com.ua/articles/problema-virubki-lisiv-neperedbacheni-naslidki.html>.

**До питання 1:** Почніть розповідь з історії кліматичних змін. Коли відзначалися перші тривалі періоди потепління загальної температури на планеті? Яку динаміку зростання температури слід розглядати як небезпечну? Назвіть можливі причини глобального потепління, окремо зазначаючи природні та антропогенні фактори. Висловіть власну думку щодо існування так званого «парникового ефекту». Детально опишіть вплив технічного, індустріального і взагалі наукового прогресу на підвищення загальносвітової температури. Зверніть особливу увагу на такі сфери як транспорт, виробництво електроенергії, промислове виробництво, сільське господарство, розробка нафтових і газових родовищ, вирубка лісів. Опишіть головні ризики, що несе в собі глобальне потепління: для екосистеми (посухи та лісові пожежі, зменшення обсягів прісної води, підвищення рівня моря, повені, деградація ґрунтів) та для здоров'я людини (загострення серцево-судинних й алергічних захворювань, погіршення атмосферного повітря, погіршення якості продуктів харчування). Розкажіть про активність міжнародного співтовариства у боротьбі з глобальним потеплінням, про міжнародні програми та договори (Паризька угода 2015 р., Кіотський протокол 1997 р.). Окремо зверніть увагу на Кіотський протокол та його значення для України. Розкажіть про критику концепції «глобального потепління» від експертного співтовариства та окремих політиків.

**До питання 2:** Зробіть невеликий історичний екскурс з прикладами різкого та тривалого охолодження загальної температури на планеті, починаючи від Льодовикового періоду й до останніх років. Зверніть увагу на морозні роки часів Середньовіччя або дуже холодний період 1645-1715 рр. Запропонуйте свої гіпотези відносно причин несподіваного похолодання 2013 та 2019 рр. Згадайте

про теорію кліматичних циклів, що обумовлює зниження температури через певний часовий інтервал. Розкажіть про можливий вплив на загальнопланетарну температуру поверхні світового океану. Зверніть увагу на перспективу охолодження теплої течії Гольфстрім, що може призвести до різкого похолодання в країнах Європи та Північної Америки. Зробіть аналіз існуючих на сьогоднішній день критичних поглядів щодо загрози глобального похолодання.

**До питання 3:** Почніть свою розповідь з найбільш актуальної теми забруднення повітря. Розкажіть про головні причини забруднення атмосфери: вихлопні гази автотранспорту, викиди промислових підприємств, спалювання відходів, теплова енергетика, використання хімічних добрив у сільському господарстві тощо. Розкажіть про те, які саме шкідливі речовини в повітрі становлять найбільшу загрозу для здоров'я людини. Окремо торкніться проблеми забруднення річок, озер та інших прісних водоймищ. Розкажіть про ризики, пов'язані з масштабною вирубкою лісів. У якості висновків спробуйте описати ті заходи, до яких вдається людство з метою запобігти подальшому забрудненню екосистеми. Чи є усвідомлення гостроти даної проблеми на рині міжнародних організацій?

**До питання 4:** Дайте визначення поняттю «стихійне лихо». Назвіть ті надзвичайні ситуації, що прийнято відносити до цієї категорії ризиків. Стисло розкажіть про землетруси, виверження вулканів, повені, цунамі, урагани та лісові пожежі. Докладно зупиніться на одній з цих проблем, виділивши її причини, засоби прогнозування та стратегії запобігання або мінімізації тяжких наслідків. Наведіть приклади з прикладного досвіду відповідних служб Японії, Сполучених Штатів Америки або Нідерландів у роботі з прогнозування стихійних лих. Зверніть увагу на рівень міжнародного співробітництва у галузі протидії стихійним лихам. Розкажіть про регіональні особливості певних небезпечних зон нашої планети. Зверніть увагу на досвід українських фахівців у подоланні стихійних лих, зокрема повеней.

**До питання 5:** На початку відповіді дайте визначення поняттю «біологічне різноманіття». Головну увагу зверніть на важливість збереження біорізноманіття

в світовій екосистемі. Поясніть яким чином і наскільки біологічне різноманіття впливає на такі сфери життя людини як: забезпечення продовольством і будівельними матеріалами, фільтрація повітря і води, пом'якшення клімату, регенерації ґрунтів, запилення рослин, боротьба із шкідниками тощо. Розкажіть про загрозу, що несе в собі скорочення різновидів флори і фауни, зокрема популяції різних тварин і птахів. Наскільки природними є темпи такої депопуляції сьогодні? Чи існують ризики скорочення та зникнення певних видів сільськогосподарських тварин? Окремо зверніть увагу на тему деградації лісів. Розкрийте питання, чому скорочення лісового покриття напряму загрожує збереженню біологічного різноманіття? Зазначте методи, до яких на глобальному рівні прибігає людина заради збереження екосистеми. Чи є вони ефективними на теперішній час?

### **Питання для дискусії.**

1. Наскільки тема глобального потепління може бути поляризованою?
2. Чи можуть бути несподівані погодні аномалії ознакою глобального похолодання?
3. Як би ви оцінили діяльність екоактивістів?
4. Що перешкоджає заможним країнам (наприклад, США, Японії, Австралії) успішно попереджувати і протидіяти стихійним лихам?
5. Чи було біологічне різноманіття в доіндустріальну епоху?

### **Тема 6. Світові геополітичні тенденції.**

#### **План заняття.**

1. Поширення зброї масового знищення.
2. Проблема нестачі ресурсів.
3. Проблема збройних конфліктів.
4. Проблема міжнародного тероризму.
5. Світова поляризація та глобальна криза управління.

#### **Література.**

1. Бескоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. *Юридична наука*. 2014. № 3. С. 116-126.
2. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти : монографія. Київ: НППМБ, 2001. 300 с.
3. Згуровський О. Війни глобалізації. *Дзеркало тижня*. 2006. № 37. С. 5-11.
4. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 128-133.
5. Міжнародне публічне право : підручник / за заг ред. В. Ф. Антипенка. Київ: НАУ, 2012. Том II. 348 с.
6. Новоторов О. С. Економіка землегосподарювання: теорія, методологія / О. С. Новоторов; за ред. акад. Б. М. Данилишина / РВПС України. Київ: ТОВ «ДКС центр», 2009. 628 с.
7. Проблематика роззброєння у сучасній міжнародній політиці. Концепція миру через роззброєння [Електронний ресурс] *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 204-211. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe\\_2012\\_1-2\\_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2012_1-2_27).
8. Пророченко Г. В. Теоретичні засади діяльності міжнародних та регіональних організацій щодо боротьби з тероризмом. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: ІМВ. Київ, 2004. Вип. 48. С. 110.
9. Стасюк С. В. Особливості регулювання сучасних збройних конфліктів: проблеми та перспективи. *Юридична наука*. 2011. № 1 (1). С. 206-210.

**До питання 1:** Назвіть різновиди зброї, що прийнято відносити до категорії «зброя масового знищення». Розкажіть короткий історичний нарис щодо кожного з них, акцентуючи увагу на появі, випадках застосування та наслідках для людей і навколишнього середовища. Окремо зупиніться на міжнародних угодах, які забороняли чи обмежували кожного з різновидів зброї масового

знищення. Зробіть детальний аналіз питання про поширення ядерної зброї. Обов'язково згадайте країни, що на сьогодні офіційно володіють ядерною зброєю. Поясніть терміни «ядерний клуб», «порогові країни», «ядерна тріада», «ядерне роззброєння», «гонка озброєнь». Згадайте про міжнародні угоди, що уклалися в ході Холодної війни та після її закінчення з метою обмежити виробництво та розповсюдження ядерної зброї.

**До питання 2:** Назвіть основні види ресурсів, що потрібні людині для виживання та господарської діяльності. Поясніть поняття «відтворювальні» та «невідтворювальні» ресурси. Зробіть детальний аналіз проблеми по кожному з критично необхідних ресурсів по принципу: сутність проблеми, її причини, її наслідки. Наприклад: ресурс – вода. Сутність проблеми: забруднення, а саме негативні зміни фізико-хімічного складу. Причина: природні та антропогенні фактори біологічного, фізико-механічного, хімічного, шумового, радіоактивного та теплового забруднення, джерелом якого є житлові території, промисловість та сільське господарство. Наслідки: втрата природних якостей і функцій, помутніння, окислення, отруєння і нездатність залишатися повноцінним середовищем проживання для живих організмів. Розкажіть про заходи, що вживають національні уряди та міжнародні організації з метою подолати дефіцит ресурсів.

**До питання 3:** Назвіть різновиди військових конфліктів, виходячи з їхніх масштабів. Поясніть різницю між світовою та континентальною війною, між регіональним і локальним конфліктом. Зазначте головні причини, що в сучасних умовах приводять або потенційно можуть призвести до збройної конфронтації на всіх рівнях. Детально зупиніться на аналізі даних причин, особливо економічних та етноконфесійних. Вкажіть на зв'язок між збільшенням збройних конфліктів у світі та скороченням ресурсної бази окремих країн і планети в цілому. Розкажіть про міжнародні інституції, чийм прямим завданням є запобігання конфліктам та скоріше їх припинення. Наведіть приклади миротворчих операцій. Які дипломатичні засоби вживаються для подолання збройних конфліктів у сучасному світі?

**До питання 4:** Надайте визначення поняттю «тероризм». Поясніть, чим воно відрізняється від поняття «терор». Проведіть короткий історичний екскурс стосовно появи та поширення тероризму в світі. Назвіть головні ознаки тероризму, скажіть, яку загрозу він несе людству на сучасному етапі. Використовуючи конкретні приклади, зробіть класифікацію різновидів терористичних угруповань, що проводили свою діяльність у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Поясніть, у чому полягає відмінність ультралівого від ультраправого тероризму, націоналістичного від релігійно-фундаменталістського. Розкажіть про найбільш резонансні терористичні акти, що відбулися в світі за період після закінчення Холодної війни. Чому саме в цей час виникає поняття «міжнародний тероризм»? Чи можна вважати його новою загрозою для миру на планеті. Зверніть увагу на міжнародну співпрацю у справі боротьби з тероризмом, назвіть головні успіхи та прорахунки на цьому шляху.

**До питання 5:** Почніть свою розповідь з визначення «монополярний світ» та «поліполярний світ». Для якого періоду новішої історії людства є характерними кожне з цих понять? Назвіть міжнародні структури, що забезпечують функціонування міжнародної політики всередині країн і на зовнішній арені. Свою відповідь обов'язково обґрунтуйте. Розкажіть про роль Ради безпеки ООН в сучасних загальносвітових процесів. Спробуйте розглянути існуючі сьогодні військово-політичні блоки і двосторонні оборонні угоди як фактор збереження національної, регіональної та глобальної безпеки.

#### **Питання для дискусії.**

1. Чому країни великої п'ятірки намагаються не допускати розширення ядерного клубу?
2. Чи дійсно у майбутньому можливі збройні конфлікти за доступ до питної води?
3. Що таке гібридні війни і чому вони стають все частішими?
4. Чому тероризм став масово поширений саме у часи Холодної війни і лише посилюється після її закінчення?
5. Якими вам вбачаються перспективи ООН?

## **Тема 7. Головні виклики в соціальній сфері.**

### **План заняття.**

1. Демографічна проблема.
2. Ризики світової урбанізації.
3. Проблема бідності.
4. Продовольча проблема та проблема генно-модифікованих продуктів.
5. Проблема поширення епідеміологічних захворювань.
6. Загроза розширення організованої злочинності.

### **Література.**

1. Власов В. І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни / В. І. Власов, В. П. Саблук, М. А. Лисак. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 43-45.
2. Гойчук О. І. Глобальна продовольча проблема на межі тисячоліть. *Вісник ХНАУ*, 2003. № 6. С. 91-96. Глобальна продовольча проблема [Електронний ресурс]. – URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MEO/04.htm>.
3. Голіков А. П. Глобальна демографічна проблема: стан та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, сер. «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*, Вип. 5. Харків. 2016. С. 6-13.
4. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – URL: <https://zik.ua/tag/vooz>
5. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.moz.gov.ua>
6. Офіційний сайт Організації боротьби з ВІЛ/СНІД в світі [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unaids.org.ua>
7. Офіційний сайт Організації з безпеки та співпраці в Європі [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.osce.org.ua>
8. Офіційний сайт Організації об'єднаних націй [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.un.org.ua>.

9. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.OECD.org>.

10. Котик Л. І. Географія злочинності держав світу / Л. І. Котик, Ю. Я. Смоляк. *Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Луцьк: Вежа-Друк, 2015. С. 93-101.

11. Управління ООН з наркотиків і злочинності [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.unodc.org>

**До питання 1:** На початку відповіді приділіть увагу історії демографічних досліджень. Згадайте концепцію Т. Мальтуса, поясніть поняття «мальтузіанство». Розкажіть про розвідки в галузі демографії Д. Менделєєва. Опишіть динаміку зростання населення нашої планети, розкрийте значення терміну «демографічний вибух», назвіть його причини. З якими проблемами вже зіткнулося людство внаслідок демографічного вибуху, а які ризики несуть в собі потенційну загрозу? Свою відповідь обґрунтуйте. Поясніть зміст теорії «демографічного переходу», надайте її критичний аналіз. Розкажіть про дві складові глобальної демографічної проблеми: перенаселеність одних країн і, водночас, нестача населення в інших. Акцентуйте увагу на загрозах, яку несуть в собі обидва варіанти. Опишіть демографічну політику сучасних національних урядів. На прикладі Китаю проаналізуйте успіхи та прорахунки такої політики.

**До питання 2:** Дайте визначення поняттю «урбанізація». Розгляньте урбаністичні процеси останніх десятиріч на фоні наростання глобальної демографічної проблеми. Поясніть, чому саме неконтрольована урбанізація несе в собі головні загрози, пов'язані із загальнопланетарним зростанням населення. Надайте оцінку урбанізаційним процесам на кожному континенті, зробіть висновки щодо можливих ризиків для кожного з них. Назвіть міста з найбільшим населенням, опишіть їх перспективи для зростання. Розберіть такі терміни, як «агломерація», «мегаполіс», «мегалополіс», «субурбанізація». Окресліть коло проблем, з якими стикаються мешканці великих міст. Поясніть поняття «хибна

урбанізація», чому вона є поширеною, головним чином, в країнах Глобального півдня.

**До питання 3:** Обґрунтуйте актуальність даної теми. Чому проблема бідності в останні роки залишається однією з головних проблем всього світу? Зверніть особливу увагу на вплив зростання рівня бідності на соціальну сферу, на економіку, на здоров'я і добробут людей, на освіту та можливості сталого розвитку. Дайте сучасне визначення поняттю «бідність». Розкрийте дану тему: назвіть різновиди бідності, поясніть, в чому полягає різниця між ними. Зверніть увагу на соціальну поляризацію сучасного світу, на зростаючу диспропорцію між багатими та бідними людьми, а також між багатими і бідними країнами. Спробуйте охарактеризувати ситуацію із поширенням бідності в Україні. Назвіть головні, на вашу думку, причини абсолютної та відносної бідності в Україні. Які ініціативи міжнародних організацій спрямовані на подолання глобальної проблеми бідності?

**До питання 4:** Поясніть, що саме розуміється під поняттям «продовольча проблема». Покажіть зв'язок між нею та підвищенням вартості продовольства. Коротко розкажіть про основні наукові теорії, у межах яких досліджується дана проблема (теорія граничної корисності, теорія міжнародної торгівлі, теорія стійкого розвитку). Відповідно до згаданих теорій, розкажіть про головні причини глобальної продовольчої проблеми (економічні, політичні, військові та технологічні). Розкрийте основні напрямки діяльності таких інституцій як Продовольча й сільськогосподарська організація ООН (ФАО) і Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Якою сьогодні є норма харчового раціону на добу? Назвіть критерії «продовольчої безпеки» (за визначенням експертів ФАО). Окремо зверніть увагу на географію глобальної продовольчої проблеми. Простежте розподіл на протилежні тенденції: недоїдання та переїдання. Дайте визначення поняттю «штучні продукти харчування». Поясніть, наскільки ви розумієте технологію створення таких продуктів. Окреслите перспективи їх поширення у майбутньому. Розкажіть про генно модифіковані продукти,

історію, технологію та мету їх створення. Виділіть переваги та недоліки поширення таких продуктів. Свою відповідь обґрунтуйте.

**До питання 5:** На початку розповіді надайте визначення таким поняттям як «хронічні захворювання», «інфекційні захворювання», «епідемія» та «пандемія». Зверніть особливу увагу на відмінності між ними. Зробіть невеличкий огляд історії масових захворювань, що пережило людство на протязі багатьох століть. Визначте причини поширення епідеміологічних захворювань, розділяючи їх на суто медичні, екологічні, економічні та соціальні. Кожну з цих причин спробуйте детально охарактеризувати. Назвіть кілька масштабних епідемій, що виникали на нашій планеті за останні 30 років. Поясніть, чому епідемія коронавірусу Covid 19 отримала за визначенням ВООЗ статус пандемії. Окремо зупиніться на негативних наслідках епідемій. Розкажіть про заходи профілактики для зниження ризиків поширення епідеміологічних захворювань. Якого рівня досягло зараз міжнародне співробітництво в справі попередження епідемій та подолання їхніх наслідків?

**До питання 6:** Почніть з пояснення різниці між організованою злочинністю та іншими різновидами кримінальної діяльності. Розкажіть про появу, поширення та основні ознаки транснаціональної злочинності. Назвіть кілька мафіозних структур, що можуть бути віднесені до категорії «транснаціональна організована злочинність». Розкажіть про Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року. Який перелік злочинів вона містить в собі? Окремо зверніть увагу на проблему поширення наркотиків. Як змінюється організована злочинність у цифрову епоху? Поясніть роль кібербезпеки у протистоянні організованому криміналу в нас час. Який вплив на суспільство здійснюють організовані злочинні групи. Дайте оцінку сучасному рівню міжнародної співпраці у справі боротьби з проявами організованої злочинності.

**Питання для дискусії.**

1. Чи можливе в майбутньому повторення Великого переселення народів?
2. Які ризики постануть перед людством, коли в міста переселиться більшість мешканців Глобального півдня?
3. Що таке ментальна бідність і наскільки це поняття можна вважати об'єктивним?
4. Чи можливі зараз політичні спекуляції навколо епідемій?
5. Чи припустимо заради боротьби з організованою злочинністю порушувати певні права людини?

## **Тема 8. Глобальні проблеми, пов'язані із розвитком науки і технологій.**

### **План заняття.**

1. Розвиток штучного інтелекту: перспективи та виклики.
2. Проблема кіберзлочинності.
3. Глобальна енергетична проблема.
4. Ризики техногенних катастроф.
5. Ризики освоєння космосу.

### **Література.**

1. Азаренкова О. В. Функціонування енергетики в сучасному світі. *Вісник Одеського національного університету. Сер.: «Економіка»*. Одеса, 2016. № 21. С. 24-29.
2. Географія світового господарства: навч. посіб. / Я. Б. Олійник, та ін; за ред. Я. Б. Олійника, І. В. Смирнова. Київ: Знання, 2011. С. 117-118.
3. Кайку М. Майбутнє розуму [пер. з англ. А. Кам'янець]. Львів: Літопис, 2017. 408 с.
4. Кизим М. О. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України : монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. 392с.

5. Кизим М. О. Перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і штучного інтелекту в економіках країн світу та України: монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко, І. В. Шостак. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2012. 492 с.
6. Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку конвергентних технологій у країнах світу й Україні для вирішення глобальних проблем: монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2017. 448 с.
7. Сідоров В. І. Оцінювання енергетичної безпеки країн: основні підходи та виміри. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: «Економіка і менеджмент»*. Одеса, 2016. №19. С. 11-14.
8. Чичина О. А. Світовий ринок енергетичних ресурсів : стан та перспективи розвитку. *Вісник Одеського національного університету. 2016. Сер.: «Економіка»*. Т. 21. Вип. 7-1 (49). С. 21-25.

**До питання 1:** Дайте визначення поняттю «штучний інтелект». Поясніть, чи змінюється змістовність цього поняття з плином часу. Розкажіть про головні сфери життєдіяльності людини, де зараз вживається штучний інтелект. Обов'язково розкрийте його вплив на медицину, транспорт, фінанси, освіту, маркетинг і рекламу, робототехніку, промисловість, кібербезпеку, медіа-простір, сфера розваг. Назвіть основні проблеми, з якими, на вашу думку, зіткнувся процес розвитку штучного інтелекту. Зверніть особливу увагу на такі проблеми, як питання етики, ризики для ринку праці, юридична невизначеність, питання контролю та безпеки, проблема контролю та регулювання, соціальний вплив штучного інтелекту. Яким вам бачиться шлях подолання даних проблем? Свою відповідь обґрунтуйте.

**До питання 2:** Назвіть різновиди кіберзлочинності. Розкажіть, в яких сферах вона може бути поширеною та яку загрозу несе у собі. Розкрийте причини підвищеної уваги до цієї проблеми з боку правоохоронних органів і міжнародних організацій. Зверніть увагу на зв'язок між кібернетичною та організованою злочинністю. Які, на вашу думку, існують засоби протидії даним небезпеці? Чи

дозволяє сучасний рівень прогресу в цифровій сфері вчасно відповідати на ризики, що виникають? Свою відповідь обґрунтуйте.

**До питання 3:** Коротко розкрийте зміст глобальної енергетичної проблеми. Назвіть її головні причини. Поясніть значення термінів «енергетична безпека» та «енергетична ефективність». Розкажіть про сучасні різновиди енергетики. Виділіть серед них традиційні та нетрадиційні (альтернативні). Розкажіть про теплову енергетику, її історію, головні джерела та недоліки. Зазначте географію її поширення. Докладно розгляньте проблему поширення атомної енергетики. В чому є її головні переваги і ризики? На прикладі аварії на Чорнобильській АЕС розкажіть про небезпеку, що несе в собі такий спосіб видобутку енергії. Назвіть країни, що розширюють сферу атомної енергетики, і ті, що від неї відмовилися або її скорочують. Розкрийте тему так званої «зеленої енергетики»: основні її види, можливості, масштаби і межі застосування. Спробуйте окреслити її перспективи. Свою відповідь обґрунтуйте.

**До питання 4:** Дайте визначення поняття «техногенна катастрофа», назвіть її головні характеристики. Коротко розкажіть про основні різновиди техногенних катастроф. Обов'язково згадайте промислові аварії, транспортні аварії, аварії в енергетичній сфері, аварії з небезпечними речовинами, будівельні аварії, гідротехнічні аварії. Докладно опишіть аварію на Чорнобильській АЕС у 1986 році та аварію на АЕС Фукусіма 1 у 2011 році. Зробіть аналіз щодо причин, наслідків та стратегій подолання цих двох масштабних аварій, пов'язаних із викидом радіоактивних речовин. Наведіть приклади ще кількох резонансних техногенних катастроф кінця XX – початку XXI ст. Виходячи з усього сказаного раніше, зробіть висновок щодо найбільш поширених причин техногенних аварій. Висловіть власну думку щодо можливості їх попередження і запобігання.

**До питання 5:** Назвіть головні ризики, що пов'язані із засвоєнням космосу. Виділіть серед них головні і другорядні, виходячи із масштабів потенційної небезпеки. Опишіть екологічну складову даної проблеми: викиди та забруднення в атмосфері, вплив на біосферу, розтрата природних ресурсів. Розкажіть про ризики, пов'язані із космічним сміттям, для космічних апаратів і поверхні землі.

Поясніть, звідки береться космічне сміття і як можна боротися з його поширенням. Які існують небезпеки для життя і здоров'я космонавтів? Окремо зверніть увагу на міжнародне співробітництво у галузі засвоєння космосу, на протиріччя між державами, на спроби мілітаризації космічного простору. Розкажіть про важливість для людства подальшого засвоєння космосу. Свою відповідь обґрунтуйте.

### **Питання для дискусії.**

1. Яким професіям загрожує зникнення по мірі подальшого розвитку штучного інтелекту?
2. Чи випереджають темпи розвитку кіберзлочинності відповідний рівень готовності до нових ризиків з боку фахівців кібербезпеки?
3. Чи можливий у майбутньому повний перехід на альтернативні джерела енергії?
4. Хто повинен нести найбільшу відповідальність за масштабні техногенні аварії: науковці, технічний персонал, політичне керівництво?
5. Чи буде вдосконалюватися сфера дослідження космосу по мірі доєднання до неї нових країн? Чи, навпаки, це значно збільшить ризики?

### **КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРОХОДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ**

Ваговий бал – 0,5. Максимальна кількість за усі правильні відповіді:  $0,5 \cdot 40 = 20$  балів.

Оскільки тестова робота повинна писатися в університетській системі Moodle, кількість часу на її проходження буде обмежено. Студент повинен чітко це розуміти й ретельно планувати свій час. При підготовці до тесту слід користуватися власними конспектами, матеріалами лекцій, рекомендованою літературою й розміщеною на сторінці курсу в Moodle наочністю. У разі незнання конкретної відповіді можна піти шляхом «від зворотного» й спробувати відкинути ті варіанти, що точно не є правильними.

## МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.

Самостійна робота студентів є важливою складовою сучасного навчального процесу. Вона спрямована на поглиблення отриманих знань, розвиток здобутих навичок, прагнення до критичного мислення. Вона включає підготовку до практичних занять й підсумкового завдання, а також аналіз всіх тем курсу, що були пройдені. Вміло керована організація самостійної роботи сприяє кращому засвоєнню всього навчального матеріалу, практиці самостійного навчання, підготовці здобувачів освіти до подальшої професійної діяльності та формуванню цілісного світогляду. Вона покликана допомогти студентам набагато краще зрозуміти навчальний матеріал, розвивати здібності до наукового бачення, формувати й аргументовано відстоювати власну точку зору, знаходити взаємозв'язки між різними аспектами певної проблематики тощо. Крім того, самостійна робота є необхідною для розвитку дослідницьких компетенцій, вміння працювати з першоджерелами, аналізувати інформацію, робити власні висновки. Вона являє собою важливий етап у підготовці до професійної діяльності, формує відповідальність, самодисципліну й інтерес до подальшого навчання.

Відповідно до робочої програми на самостійну роботу студентів виділено 58 годин. Самостійна робота дозволяє здобувачам освіти всебічно опрацювати навчальний матеріал, докладно розібратися у специфіці кожної теми та більш ефективно підготуватися до підсумкової атестації.

### Завдання для самостійної роботи студентів.

| №<br>з/п | Види, зміст самостійної роботи                                                                                                                                             | Кількіс<br>ть<br>годин |
|----------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|
| 1.       | <b>Тема 1.</b> Різновиди глобальних проблем сучасності.<br><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 1.<br/>Зробіть класифікацію глобальних проблем сучасності.</i> | 7                      |

|    |                                                                                                                                                                                                                                    |   |
|----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
| 2. | <p><b>Тема 2.</b> Глобальна загроза природної катастрофи.</p> <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 2.</i></p> <p><i>Проаналізуйте ступень загрози глобальних природних катастроф.</i></p>                           | 7 |
| 3. | <p><b>Тема 3.</b> Оцінка глобальних ризиків експертним співтовариством.</p> <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 3.</i></p> <p><i>Порівняйте прогнози другого і третього десятиріччя XXI ст.</i></p>                | 7 |
| 4. | <p><b>Тема 4.</b> Сучасні економічні проблеми, що мають глобальний характер.</p> <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 4.</i></p> <p><i>Виділіть головні причини глобальних економічних криз початку XXI ст.</i></p> | 7 |
| 5. | <p><b>Тема 5.</b> Глобальні проблеми у довкіллі.</p> <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 5.</i></p> <p><i>Проаналізуйте заходи міжнародного товариства по запобіганню екологічних ризиків.</i></p>                 | 7 |
| 6. | <p><b>Тема 6.</b> Світові геополітичні тенденції.</p> <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 6.</i></p> <p><i>Назвіть і систематизуйте основні геополітичні теорії.</i></p>                                           | 7 |
| 7. | <p><b>Тема 7.</b> Головні виклики в соціальній сфері.</p> <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 7.</i></p> <p><i>Розподіліть глобальні проблеми соціального характеру за рівнем потенційної небезпеки.</i></p>       | 7 |
| 8. | <p><b>Тема 8.</b> Глобальні проблеми, пов'язані із розвитком науки і технологій.</p>                                                                                                                                               | 9 |

|  |                                                                                                                                       |  |
|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
|  | <p><i>Завдання: підготовка до семінарського заняття 8.</i></p> <p><i>Проаналізуйте різні аспекти розвитку штучного інтелекту.</i></p> |  |
|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|

### **Рекомендована література для самостійної роботи.**

#### **Основна література.**

1. Арутюнов В. Х., Свінціцький В. М. Філософія глобальних проблем сучасності. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ: КНЕУ, 2003. 90 с.
2. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / За ред.. В.Г. Цапка. 4-те вид., перероб і доп. К.: Знання, 2006. 397 с.
3. Гальчинський А. С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: наук. вид. К.: Либідь, 2006. 312 с.
4. Глобальні проблеми людства. Політична енциклопедія; редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. 146 с.
5. Глобальні проблеми. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
6. Дорошкевич А. С., Сук О. Є., Смелянцев А. П. Філософія глобальних проблем сучасності: Конспект лекцій. Харків: ХНАДУ, 2014. 174 с.
7. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб./ За ред.. Є.П. Желібо. 6-е вид. К.: Каравела, 2010. 344 с.
8. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с.
9. Яким Р. С. Безпека життєдіяльності людини: Навч. посібник. Львів : Бескид Біт, 2005. 304 с.

#### **Додаткова література.**

1. 17 цілей сталого розвитку – відлік часу пішов [Електронний ресурс]. – URL: <http://ecoclubua.com/2016/01/17-tsilej-staloho-rozvytku/>.

2. Баландые Жорж. Політична антропологія. [Пер. з фр. О. Хоми]. К.: Альтерпрес, 2002. 252 с.
3. Бріньолфссон Е., Макафі Е. Друга епоха машин: робота, прогрес та процвітання в часи надзвичайних технологій. Київ : FUND, 2016. 236 с.
4. Буравльов Є. П. Основи сучасної екологічної безпеки. К., 2000. 236 с.
5. Винайдення традицій / За ред. Гобсбаума Е. та Рейнджера Т. [Пер. з англ. Климчука М.]. К.: Ніка-центр, 2010. 448 с.
6. Воронкова В. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри. Монографія. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. 272 с.
7. Глобалістика і футурологія: концептуалізація понять. *Viche*. 2011. № 20 [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.viche.info/journal/2755/>.
8. Даймонд Джаред. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. К.: Ніка-Центр, 2009. 488 с.
9. Дікон Б. та ін. Глобальна соціальна політика: Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту. К.: Основи, 1999. 346 с.
10. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI століття. Львів: Вид-во УКУ, 2013. 504 с.
11. Келлі Кевін. Невідворотне. 12 технологій, що формують наше майбутнє. К: Наш формат, 2018. 304 с.
12. Коппель О. А. Міжнародні системи. Світова політика. Київ : ФАДА, ЛТД. 2001. 224 с.
13. Кремень В., Ткаченко В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки метадисциплінарного дослідження). К.: Т-во «Знання» України, 2013. 415 с.
14. Левашов В. К. Глобалізація і соціальна безпека. *Sociis*. 2002. № 3. С. 19-27.

15. Мей Кристофер. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд. К.: К. І. С., 2004. 220 с.
16. Орлова Т.В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навч. посіб. К.: Знання, 2012. 447 с.
17. Попов Б. В., Фадєєв В. Б., Носова Г. Ю. Соціальні практики в глобальному вимірі. К.: Наукова думка, 2007. 160 с.
18. Розенлунд М. Погода, яка змінила світ. Львів : Видавництво Анетти Антоненко; Київ : Ніка-Центр, 2021. 224 с.
19. Соціальні практики в глобальному вимірі. К., 2009. 291 с.
20. Сучасна глобалістика: її школи, концепції, постулати, проблеми та дослідження в цій сфері в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <http://points.net.ua/article.php/>.
21. Тостоухов Анатолій. Глобалізація. Влада. Еко-майбутнє. К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. 308 с.
22. Франкел Борис. Постіндустріальні утопісти. К.: Ніка-Центр, 2005. 304 с.
23. Цимбал Т. В. Інтеграція теорій глобалізації в соціологічну теорію : Концептуальний і методичний аспекти. *Вісник ХНУ. Серія «Соціологія»*. 2010. № 891. С. 44–49.
24. Bashford A. Global Population : History, Geopolitics, and Life on Earth / A. Bashford. New York : Columbia University Press, 2014. 466 p.
25. Castles S. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World / S. Castles, H. de Haas, M. Miller. Basingstoke : Palgrave MacMillan, 2013. 420 p.
26. Castree N. A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. Oxford: Oxford University Press, 2013. 592 p.
27. Cutter S. The Geographical Dimensions of Terrorism / S. Cutter, D. Richardson, T. Wilbanks. N.Y. : Routledge, 2003. 272 p.
28. Encyclopedia of the Stateless Nations / J. Minahan. N.Y.: Greenwood Publishing Group, 2002. 2241 p.

29. Fellmann J. Human Geography: Landscapes of human activities /J. Fellmann, A. Getis, J. Getis ;[10th ed.]. Boston : McGraw Hill, 2009. 546 p.
30. Flint C. The Geography of War and Peace : From Death Camps to Diplomats / C. Flint. Oxford, N.Y. : Oxford University Press, 2005. 480 p.
31. Haggett P. The Geographical Structure of Epidemics / P. Haggett. Oxford : Oxford University Press, 2000. 168 p.
32. International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes. Amsterdam: Elsevier, 2009.
33. Robbins H. R. Globalne Problemy a kultura kapitalizmu / R. H. Robbins. Poznan: «Pro Publico», 2006. 550 st.
34. Sassen S. Global city : New-York, London, Tokyo / S. Sassen. N.J. : Princeton university, 1991. 480 p.
35. Schierup C.-U. Migration, Citizenship, and the European Welfare State : A European Dilemma / C.-U. Schierup, P. Hansen, S. Castles. Oxford : Oxford University Press, 2006. 344 p.
36. The Atlas of the Real World : Mapping the Way We Live / D. Dorling, M. Newman, A. Barford. London : Thames & Hudson, 2010.
37. The Social Atlas of Europe / D. Ballas, D. Dorling, B. Hennig. Bristol ; Chicago : Policy Press, 2014. 206 p
38. The World's Water. The Biennial Report on Freshwater Resources, Editors: Peter H. Gleick. 2011.
39. Timothy J. Fik. The Geography of Economic Development. Regional Changes, Global Challenges / Fik J. Timothy; [2th ed.]. Boston, 2000. 294 p.
40. Yoshiki Yamagata, Jue Yang, Joseph Galaskiewicz A contingency theory of policy innovation: how different theories explain the ratification of the UNFCCC and Kyoto Protocol International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics August 2012.

**Электронный ресурс.**

1. Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та / або опустелювання [Електронний ресурс]. – URL: <https://menr.gov.ua/content/konvenciya-oon-pro-borotbu-z-opustelyuvannyam-u-tihkrainah-shcho-poterpayut-vid-seryoznoi-posuhi-taabo-opustelyuvannya.htm>.
2. Конвенції про біологічне різноманіття Нагоя, Японія, 18-29 жовтня 2010 [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.cbd.int/>><http://www.cbd.int>.
3. Міжнародний статистичний портал Statista. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.statista.com>.
4. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – URL: <https://zik.ua/tag/vooz>.
5. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.moz.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Організації боротьби з ВІЛ/СНІД в світі [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unaids.org.ua>.
7. Офіційний сайт Організації з безпеки та співпраці в Європі [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.osce.org.ua>.
8. Офіційний сайт Організації об'єднаних націй [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.un.org.ua>.
9. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.OECD.org>.
10. Управління ООН з наркотиків і злочинності [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.unodc.org>.

## **ТЕСТОВА РОБОТА: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.**

Одним із різновидів проміжного контролю є тестова робота, що має за мету попередньо підсумувати всі знання, отримані студентом під час слухання курсу «Глобальні проблеми сучасності». Вона охоплює всі питання, винесені на семінарські заняття, й пишеться у додатково визначений час у формі інтерактивного проходження тестів. Написання даної роботи планується на вільний від аудиторних занять час у проміжок між сьомим та восьмим семінарськими заняттями. Всього пропонується для проходження 40 тестових завдань, що мають закритий характер, охоплюють весь пройдений на лекціях і семінарах матеріал, й загалом оцінюються в 20 балів. Кожна правильна відповідь дає здобувачу, відповідно, 0,5 балів.

### **МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ**

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення останнього семінарського заняття, коли студенти мають написати залікову роботу. Підготовка до заліку з курсу «Глобальні проблеми сучасності» є ключовим етапом у процесі засвоєння навчального матеріалу, що дає можливість студентам продемонструвати системне розуміння предмету. Готуючись до залікової роботи, здобувач освіти має змогу підсумувати всі знання, що були їм отримані протягом семестру, під час аудиторної і самостійної роботи. Саме під час підготовки до залікової роботи у здобувачів освіти формується цілісне бачення сутності глобальних проблем сучасного світу.

#### **Питання до заліку.**

1. Концепція суспільства ризику Ульріха Бека. Загальна характеристика.
2. Постіндустріальне або техногенне суспільство. Основні ознаки.
3. Концепція інформаційного суспільства Д. Белла.
4. Інформаційне суспільство як головна ознака глобалізації.
5. Новітні інформаційні технології та їхній вплив на людину.
6. Маніпулювання свідомістю: умови та ознаки.
7. Динаміка зростання населення Землі та пов'язані з цим ризики?

8. Специфіка демографічної політики в країнах Заходу та Сходу.
10. Неконтрольована міграція як глобальний ризик.
11. Епідемії, пандемії, спалахи хронічних захворювань: оцінка глобальної небезпеки.
12. Зростання організованої злочинності, як світовий ризик.
13. Світова урбанізація: масштаби та проблеми.
14. Демографічна проблема та її вплив на стан світової економіки.
15. Проблема нестачі продовольства: оцінка вірогідності та можливі шляхи запобігання.
16. Стихійні лиха, як важливий чинник для світового сільського господарства.
17. Проблема бідності, її різновиди.
18. Небезпека масового голоду: аналіз можливих причин і наслідків.
19. Штучні продукти харчування та ГМО: рішення проблеми чи новий ризик?
20. Північ-Південь: загострення проблеми відсталості.
21. Типологія локальних конфліктів.
22. Загроза нової світової війни як найнебезпечніша загроза сьогодення.
23. Проблема поширення ядерної зброї. Протидія на загальносвітовому рівні.
24. Міжнародний тероризм: масштаби проблеми. Антитерористична діяльність окремих країн.
25. Науково-технічна революція та її наслідки. Оцінка ризиків.
26. Зростання значення науки і технологія в інформаційному суспільстві.
27. Небезпека масштабних техногенних аварій. Людський фактор.
28. Найбільш значні техногенні катастрофи в історії людства.
30. Проблема дефіциту природних ресурсів.
31. Шляхи вирішення ресурсної проблеми: пошук нових родовищ і спроби винаходу нових ресурсів.
32. Боротьба за ресурси як головна причина збройних конфліктів.

33. Енергетичні ресурси та світова економіка.
34. Енергетична криза як актуальний ризик.
35. Газові та нафтові «війни» як нове явище світової політики.
36. Небезпека аварій – привід чи причина відмови від деяких різновидів енергії?
37. Пошук і розробка альтернативних джерел енергії.
38. Можливі кліматичні зміни: пошук причин.
39. Глобальне потепління: головні ризики.
40. Глобальне похолодання: оцінка вірогідності.
41. Наукові дискусії у межах сучасної кліматології.
42. Різновиди та типологія екологічних проблем сучасності.
43. Проблема контролю та регулювання промислових викидів. Кіотський протокол.
44. Проблема порушення та руйнування екосистем.
45. Парниковий ефект: реальна загроза чи вигадка?
46. Стихійні лиха: засоби прогнозування та запобігання.
47. Цунамі, урагани, наводнення: локальна чи загальносвітова небезпека?
48. Землетруси: можливість попередження.

### **Зразок залікового завдання.**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет: Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та штучного інтелекту

Спеціальність: «Комп'ютерні науки та інформаційні технології»,  
«Комп'ютерна інженерія», «Безпека інформаційних і комунікаційних систем»,  
«Комп'ютеризовані системи автоматизації та управління»

Форма навчання: денна, заочна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): магістр

Навчальна дисципліна: «Глобальні проблеми сучасності»

#### Залікове завдання № 4.

1. Концепція суспільства ризику Ульріха Бека. Загальна характеристика. (20 балів)
2. Зростання значення науки і технології в інформаційному суспільстві. (20 балів)

Затверджено на засіданні кафедри українознавства  
протокол № \_\_\_\_ від “\_\_” \_\_\_\_\_ 202\_\_ р.

#### **Рекомендації щодо підготовки та написання залікової роботи.**

Під час підготовки до залікової роботи студентам рекомендується використовувати конспекти лекцій і матеріали онлайн-курсу «Глобальні проблеми сучасності» в університетській системі Moodle. Власні записи й нотатки мають допомогти структурувати знання. Матеріали, викладені на онлайн-платформі Moodle, можуть допомогти для розуміння найскладніших тем.

У відведений для підготовки час буде корисно звертатися до додаткових джерел. Наприклад, варто використовувати підібрані викладачем наукові статті, монографії, матеріали онлайн-лекцій та пізнавальні відео.

Якщо виникають труднощі в підготовці, рекомендується звертатися до викладача за консультаціями.

Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин. Для допуску до підсумкового семестрового контролю здобувач має набрати впродовж семестру не менш ніж 10 балів.

Залікові завдання містять два питання. Вони спрямовані на оцінку загального рівня теоретичної підготовки здобувача й передбачають розгорнуту відповідь. Ця відповідь повинна бути чітко структурованою, складатися зі вступу, основної змістовної частини та обов’язкових висновків, містити у собі як фактичний матеріал, так і зроблений студентом аналіз. Питання у заліковому завданні є теоретичними й можуть принести студенту по 20 балів. Результатом залікової роботи є сума балів за відповіді на обидва питання.

### **Критерії оцінювання відповідей на питання.**

20 балів – здобувач дав правильну та повну відповідь на поставлене питання, показавши ґрунтовне засвоєння теоретичного матеріалу, вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком соціальної, політичної та економічної ситуації в Україні, логіку та аргументованість викладу (наводив приклади, аналогії).

19 балів – здобувач продемонстрував добре засвоєння теоретичного матеріалу, показав володіння навичками роботи з джерелами та рекомендованою літературою, аргументовано викладав матеріал, висловлював міркування щодо обговорюваних проблем, але припускається незначних неточностей.

18 балів – здобувач повністю розкрив задану тему, на високому фаховому рівні зумів викласти фактичний матеріал, зробив точні висновки й аргументував всі свої тези. Водночас він не наводив доречних прикладів або пропустив щось важливе.

17 балів – здобувач показав високий рівень володіння матеріалом, знання категоріального апарату, продемонстрував знайомство з навчальною і науковою літературою. Однак при цьому він утримується він деколи припускається оціночних суджень, що не є достатньо обґрунтованими.

16 балів – здобувач зумів розкрити тему, показати різні підходи й концепції, проявив здатність до аналізу відомих гіпотез, однак припустився фактичної або логічної помилки в оцінці однієї з них.

15 балів – здобувач дав належну відповідь на поставлене питання, в якій містяться елементи аналізу, проте його висновки є стислими і не зовсім відповідають поставленому завданню.

14 балів – здобувач продемонстрував знання основних концепцій і фактів, проте припустився окремих похибок у викладі або недостатньо аргументував свою позицію.

13 балів – здобувач дав недостатньо повну відповідь на питання, він на доброму рівні володіє фактичним матеріалом, проте утримується від будь-якого аналізу.

12 балів – здобувач відповів на питання загалом правильно, продемонстрував засвоєння матеріалу, однак його аргументація місцями непереконалива, а аналіз джерел або зв'язок із сучасними подіями є поверхневими.

11 балів – здобувач надав відповідь, яка охоплює основні аспекти питання, проте відповідь є недостатньо глибокою, містить певні логічні неточності, спрощені висновки або поверхневий аналіз першоджерел.

10 балів – відповідь здобувача містить правильні факти та концепції, але є неповною або недостатньо аргументованою

9 балів – здобувач продемонстрував загальне розуміння питання, але виклад був непослідовним, аргументація недостатньо обґрунтованою, допущено кілька фактичних або логічних помилок.

8 балів – здобувач частково розкрив питання, проте його відповідь містить значну кількість неточностей, недостатньо аргументована.

7 балів – здобувач продемонстрував фрагментарне знання матеріалу, навів окремі факти, проте не здійснив належного аналізу, припустився суттєвих логічних або фактичних помилок.

6 балів – відповідь була загальною та поверхневою, аналіз був відсутній або дуже слабкий, допущено велику кількість неточностей.

5 балів – здобувач навів лише деякі факти, проте не зміг пояснити їх зв'язок із темою питання, відповідь була уривчастою та непослідовною, містила значну кількість помилок.

4 бали – здобувач продемонстрував слабе знайомство з темою, відповідав загальними фразами без спроби аналізу, допускав велику кількість фактичних і логічних помилок.

3 бали – відповідь була мінімальною, здобувач зміг назвати окремі факти, але не пояснив їх значення або контекст, аргументація відсутня.

2 бали – здобувач продемонстрував дуже поверхнєве знання теми, відповідав короткими фразами, не навів жодних обґрунтованих суджень або зв'язку з джерелами.

1 бал – здобувач намагався відповісти на питання, але його відповідь була несистемною, уривчастою та майже не стосувалася теми.

0 балів – відсутність відповіді.

### **РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ.**

1. Глобальні проблеми сучасності : підручник / редкол.: В. С. Бакіров (голова), А. П. Голіков, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідоров. Харків : Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2020. 631 с.
2. Книш М. М., Котик Л. І. Глобальні проблеми людства: навч. посіб. Львів : Простір-М, 2021. 130 с.
3. Ніколенко К. В. Цивілізаційні трансформації сучасності : навч. посіб. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 106 с.
4. Кормич Л. І., Краснопольська Т. М. Національна безпека в глобалізаційних умовах : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Одеса : Фенікс, 2020. 76 с.
5. Кудінов С. С., Рижов І. М., Романов М. С. Основи терорології : навч. посіб. Острог : Нац. ун-ет «Острозька академія», 2020. 234 с.
6. Маленко Я. В., Ворошилова Н. В., Поздній Є. В. Глобалізація та екологічні проблеми : навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. Ч. І. 291 с.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.**

1. Балабак О.А., Балабак А.В. Глобальні проблеми сучасності. Методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт студентами денної та заочної форм навчання, ОР «Магістр» за спеціальністю 101 «Екологія». Умань, 2024. 47 с.

2. Коляденко Д.Л. Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять студентів з нормативної навчальної дисципліни для підготовки студентів галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, 07 Управління та адміністрування, спеціальностей 051 Економіка, 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Вінниця: ВНАУ, 2018р. 29с.

3. Кондратьєв І.В. Глобальні проблеми сучасності: навчально-методичний посібник для студентів заочної форми навчання гуманітарних спеціальностей ВНЗ III – IV рівнів акредитації. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2020. 28 с.

4. Муромцева Ю.І. Методичні рекомендації до курсу “ Глобальні проблеми людства: географічний аспект” для студентів спеціальностей 014 Середня освіта всіх форм навчання. Методичні рекомендації.- Харків, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2021. 36 с.

5. Рюль В.О. Глобальні проблеми сучасності: навчально-методичні рекомендації (для здобувачів вищої галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 054 «Соціологія»). [Ужгород. нац. ун-т; ф-т суп. наук; кафедра соціології та соціальної роботи]. Ужгород, 2022. 42 с.

Електронне навчальне видання комбінованого використання  
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

**Потоцький В'ячеслав Петрович**

## **ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ**

Методичні рекомендації з організації  
семінарських занять і самостійної роботи з курсу для здобувачів вищої освіти  
другого (магістерського) рівня освітніх програм «Інженерія програмного  
забезпечення», «Кібернетика та захист інформації», «Комп'ютерна інженерія»,  
«Комп'ютеризовані системи управління та автоматика»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 27.03.2026. Гарнітура Times New Roman.  
Ум. друк. арк. 2,96 . Обсяг 0,716 Мб. Зам. № 104/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна  
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009  
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна